

VRŠAČKA GIMNAZIJA I DAROVITI UČENICI

Apstrakt: Rad prati nastanak i razvoj vršačke Gimnazije od njenog osnivanja do danas. Upoznajemo se sa nekadašnjim vaspitno-obrazovnim funkcijama škole. Takođe se govori o znamenitim velikanima koji su pohađali ovu školu i koji su svojim darom ostavili značajan trag u istoriji našeg vremena na ovim prostorima. Među njima su svakako imena poput Jovana Sterije Popovića, Vaska Pope, Paje Jovanovića, Feliksa Milekera, Dragiše Brašovana, Petra Krdua i drugih savremenih ličnosti koji su pokazali da je vršačka Gimnazija mesto gde se prepoznaju, usmeravaju, podstiču daroviti učenici na njihovom putu da postanu uspešni i značajni građani za društvo u kome živimo. Koja je danas funkcija škole i na koji način se danas radi sa darovitim učenicima? Vršačka Gimnazija je dvojezična, nastava se odvija na srpskom i rumunskom jeziku, što je veoma značajno za našu multikulturalnost, koja je jedna od najznačajnijih tekovina banatske civilizacije.

Cljučne reči: vršačka Gimnazija, škola, darovitost, multikulturalnost.

Uvod. Ukratko o razvoju vršačkog obrazovanja kroz vekove

Još od XVIII veka, Vršac je bio važan obrazovni centar Banata. Prva obrazovna ustanova za koju se zna bila je nemačka škola, koja se prvi put pominje 1727. Srpska osnovna škola se pominje u zapisima sednica Karlovačkog sabora iz 1769. i ponovo 1772. godine (Кирилович 1929: 6). Iz zapisnika Eparhijskog saveta iz 1796. godine saznajemo da je u Vršcu postojala i druga narodna veroispovedna škola kod Uspenske crkve. U to vreme se na čelu Vršačke eparhije nalazio vladika Josif Jovanović Šakabenta, koji je 1790. osnovao Gramatikalnu školu, nižu Gimnaziju, preteču vršačke Gimnazije. Druga značajna obrazovna ustanova bila je Srpsko-rumunsko klirikalno učilište, koje u periodu od 1822. do 1867. godine školuje sveštenički kadar za potrebe pravoslavnih parohija na teritoriji celog Banata. Imala je rang visoke škole, a nastava se odvijala na dva jezika. Još jedna u nizu vršačkih obrazovnih ustanova bila je podrealka ili niža realka, sa dva razreda, osnovana 1852, koja je pripremala đake za druge stručne škole, posebno za dalje školovanje na vršačkoj Učiteljskoj školi. Ova je počela sa radom 1854. godine, a naziv te škole je glasio *Deutsche katholische Lehrerbildungsanstalt*, odnosno Preparandija. Godine 1871. je premeštena iz Vršca u Segedin.

U svojoj knjizi *Povesnica slobodne kraljeve varoši Vršca*, Feliks Mileker pominje da su školske 1885/1886. godine u Vršcu radile još i sledeće škole:

¹ mirceam@live.com

² nevenaknezevic77@gmail.com

građanska muška škola sa četiri razreda, sa nastavom na mađarskom i nemačkom jeziku; viša devojačka škola sa dva razreda; muška šestorazredna škola koja se nalazila u centru grada; šestorazredna devojačka škola; mešovita škola, sa tri razreda za dečake i dva za devojčice, u južnom delu grada; muzička škola za violinu i flautu; srpska veroispovedna škola sa šest razreda za dečake i šest za devojčice; zanatska škola; privatna ustanova za obrazovanje devojčica, sa četiri razreda narodne i tri razreda građanske škole; tri privatna vrtića.

Nakon stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Učiteljska škola koja je osnovana u Velikom Bečkereku, premeštena je 1920. godine u Vršac. Jugoslovensko-rumunskom Konvencijom o uređenju manjinskih škola u Banatu iz 1933. odlučeno je i otvaranje odeljenja na rumunskom jeziku pri ovoj Učiteljskoj školi, što je počelo da se sprovodi školske 1935/36. godine, a od 1949. pri školi je otvoreno i odeljenje za vaspitače. Učiteljske škole su 1973. pretvorene u pedagoške akademije. Godine 1993. vršačka Pedagoška akademija je transformisana u Višu školu za obrazovanje vaspitača, u trajanju od dve godine, a 2007. je dobila akreditaciju kao Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača. U ovom gradu danas radi pet osnovnih škola, četiri srednje škole, muzička škola, Visoka škola strukovnih studija za vaspitače, nastavno odeljenje Učiteljskog fakulteta u Beogradu, kao i niz privatnih obrazovnih ustanova.

Vršačka Gimnazija u XX i početkom XXI veka

Naziv ove izuzetno značajne obrazovne ustanove između dva svetska rata bio je Državna realna gimnazija, dok je njen raniji naziv bio Mađarska carsko-kraljevska gimnazija. Razvoj Gimnazije između dva rata donosi velike novine u organizaciji nastave. Mađarski jezik je zamenjen srpsko-hrvatskim, otvaraju se vrata ženskom obrazovanju i raste broj učenika. U to vreme otvaraju se paralelna odeljenja na nemačkom nastavnom jeziku, uz upotrebu mađarskog jezika kao pomoćnog nastavnog jezika. Ovo je po svoj prilici učinjeno da bi se pružila prilika bivšim učenicima ove škole koji nisu znali državni jezik, a koji su postali sada građani nove države, da dovrše školu na svom maternjem jeziku. Avgusta 1934. godine održava se u Vršcu prijemni ispit za upis u prvi razred Gimnazije u rumunskom odeljenju. Primljeno je 45 učenika, a za prvog profesora rumunskog jezika postavljen je dr Vladimir Margan iz Vršca. Veoma mali broj učenika Gimnazije se opredeljavao za službenička zanimanja, većina je odlazila na dalje školovanje. Tako je zadatak nastave bio davanje dovoljne količine znanja učenicima koje im je bilo potrebno za dalje školovanje. Takođe se od nastavnika zahtevalo da kod učenika razvijaju sposobnosti, mišljenje, opažanje, kroz teorijski i praktični rad. Zakon o srednjim školama je isticao potrebu za individualizacijom nastavnih sadržaja prema sposobnostima učenika, a to je podrazumevalo prilagođavanje nastavnog gradiva učeničkim sposobnostima da bi svaki učenik bio više motivisan i da bi stekao volju za radom. Siromašnim učenicima je pomagalo društvo „Zajednica doma i škole” ili neko drugo đачko udruženje. Obično su se dnevne ekskurzije organizovale radi upoznavanja učenika sa okolinom, prirodom, resursima, florom i faunom. Stariji razredi su boravili na dužim putovanjima, sa ciljem upoznavanja

kulturnih spomenika zemlje. Zabeleženi su mnogi pismeni sastavi učenika o ovim ekskurzijama. Može se reći da su ekskurzije bile sistematizacija prethodnog znanja i upoznavanje sa novim materijama, ali su ti izleti bili i zabavnog karaktera, kao i zdravstvenog (boravak na svežem vazduhu i suncu). Takođe je upoznavanje učenika i zblizavanje bio jedan od ciljeva ovakvih oblika nastave. Utiske sa jedne izložbe slika, koje isto tako predstavljaju ovakav vid integrisane nastave, poznati pesnik Vasko Popa³, tada učenik Gimnazije, zapisao je školske 1938/1939. godine⁴:

Sa izložbe francuskog slikarstva 19. veka

Najodabranija platna francuskih majstora gledala su nas sa zidova prostranih galerija Muzeja Kneza Pavla. Zadivljeni, mi smo pobožno proživljavali 19. vek, uživajući u genijalnim izrazima Lepoga. Dani prve imperije, u znaku „rimljanske vrline” i „grčke slobode”, ređali su se pred nama na slikama izvrsnih klasičara Davida, Žerara i Groa. Engrova plastičnost dostigla je vrhunac na njegovim portetima; rekli bismo približava se vajarstvu. Raskoš Orijenta buja u prvoklasnom koloritu romantičara Delakroa. Savršenstvo Lepoga oličavala je njegova slika „Grčka umire na razvalinama Misolongija”. Pejzaži naturaliste Koroa, okupani u srebrnkastim i zelenim tonovima, osvajali su nas svojom nežnošću. Među ekspresionistima Van Gog izazvao je neobično dopadanje svojom svetlom i bogatom paletom. Sezanova su nam pak platna činile simpatičnim igra svetlosti i snaga njegovih figura.

Ovi utisci predstavljaju samo letimične, površne poglede na ono što nam u sećanju najjače blešti. Veliki vek francuskog slikarstva zasenio nas je tvorevinama svojih stvaralaca. I suviše jaki utisci su nas preplavili, te je nemoguće izraziti ih pojedinačno. Hučnih sto godina preivalo se pred nama sa jedne slike na drugu; najsuprotnije ideje smenjivale su se pomirljivo i tiho. Svi pravci, od gordog klasicizma do smelog ekspresionizma, podjednako su izazivali u nama divljenje i ono čisto, uzvišeno uživanje u lepom. Jer, umetnost je jedna, ma kako se služila kičicom da stvori estetski izraz.

Vasilije Popa, učenik VII b razreda

³ Vasko Popa – ovaj značajni pisac rodio se u Grebencu 1922. godine. U Vršcu je pohađao osnovnu školu i Gimnaziju. Još se u školi isticao po svojoj nadarenosti za pisanu reč, voleo je umetnost i kulturu, ali su ga interesovale i marksističke ideje. Po završetku Gimnazije odlazi na studije književnosti Filozofskog fakulteta u Beogradu. Kasnije prelazi na Tehnički fakultet, da bi za vreme rata, 1941. godine, otišao u Bukurešt da tamo studira medicinu. Nakon godinu dana ovaj čovek svestranih shvatanja se našao u Beču gde upisuje studije filozofije. Po oslobođenju, Vasko Popa se uključuje u politiku kao član Komunističke partije i deluje na organizaciji kulturnog života Vršca. Veliku zaslugu ima u osnivanju Narodnog pozorišta „Sterija”, kao i nedeljnika na rumunskom jeziku „Libertatea”. Svoje prve pesme objavljuje u listovima „Književne novine” i „Borba”. Njegova prva zbirka Kora (1953), uz „87 pesama” Miodraga Pavlovića smatra se početkom srpske posleratne moderne poezije. Vasko Popa je svojom poezijom uticao ne samo na stvaralaštvo naših umetnika, već i na pesnike engleskog, francuskog, nemačkog, italijanskog i španskog govornog područja, jedan je od najprevođenijih srpskih pesnika, a i sam je prevodio sa francuskog jezika. U Vršcu je 1972. godine osnovao Književnu opštinu Vršac (KOV) i pokrenuo neobičnu biblioteku na dopisnicama koja se zvala „Slobodno lišće”. Iste godine izabran je za dopisnog člana Srpske akademije nauka i umetnosti. Bio je i jedan od osnivača Vojvodanske akademije nauka i umetnosti. Dobitnik je brojnih nagrada, a u Vršcu se danas dodeljuje nagrada Vasko Popa za najbolju knjigu poezije na srpskom jeziku.

⁴ Vasilije Popa, „Sa izložbe francuskog slikarstva XIX veka”, *Godišnji izveštaj vršacke gimnazije za 1938/39. godinu*, Vršac, 1939.

U periodu rada vršačke Gimnazije između dva rata nastala su brojna udruženja učenika, sekcije i školske organizacije koje se formiraju radi intelektualnog, moralnog, estetskog i zdravstvenog usavršavanja, a nikako na verskoj, političkoj ili nacionalnoj osnovi. Cilj ovakvih družina je, takođe, bio skretanje omladine od pojave komunizma u mirnije vode, najčešće humanističkog karaktera. Između ostalih postojale su sledeće ueničke organizacije: literarna družina „Skerlić”, podmladak Crvenog krsta, podmladak Jadranske straže, podmladak aerokluba „Naša krila”, ferijalni savez, Kolo trezvene mladeži „Preporod”, biološka sekcija, matematička sekcija, Sokolsko društvo (kao protivteža komunizma među omladinom, negovali su slobodu među mladima). Ove družine su funkcionisale tako što su se organizovali sastanci s vremena na vreme i u okviru njih su se čitali odabrani radovi učenika i vođene su diskusije o njima. Organizovane su i godišnje skupštine, plaćala se i članarina koja se najčešće koristila za nabavku novih knjiga, učila za rad ili je novac išao u dobrotvorne svrhe, kao i za siromašne đake.

Rad vršačke Gimnazije posle Drugog svetskog rata nastavlja se u zgradi u Sterijinoj ulici sve do 1975. godine kada se ukida klasična Gimnazija, kao i svuda u tadašnjoj SFR Jugoslaviji, a srednje obrazovanje se deli na dva stepena: zajedničko (I i II razred) i usmereno (III i IV razred) obrazovanje.

Srednjoškolsko usmerenje je trajalo do 1990. godine, kada se ponovo uvodi Gimnazija i prve generacije koje su upisane su učenici rođeni 1975. godine. Gimnazija „Borislav Petrov Braca” u Vršcu od tada veoma uspešno obrazuje i vaspitava generacije učenika prirodno-matematičkog, društveno-jezičkog i opšteg smera, a nastava se odvija na srpskom i rumunskom jeziku. Od 1990. godine do danas broj učenika je varirao od 600 do 800 sa manjim izmenama i reformama kada je u pitanju broj odeljenja po smerovima. Jedno vreme u školi je bilo formirano odeljenje ekonomskog smera. Učenici Srednje muzičke škole *Josif Marinković* slušaju opšte predmete u okviru Gimnazije, što dosta oplemenjuje nastavu i rad učenika i nastavnika, jer su učenici muzičke škole daroviti učenici, koji upotpunjuju opštu sliku darovitih gimnazijalaca. U vršačkoj Gimnaziji svakako se ističu vrlo značajne vannastavne aktivnosti učenika koje su ključne u prepoznavanju darovitosti učenika. To su brojne sportske sekcije (stoni tenis, košarka, odbojka), matematička, sekcija iz fizike, latinskog jezika, srpskog jezika, književnosti, recitatorska, sekcija iz besedništva, engleskog jezika, nemačkog jezika novinarska, informatička, dramska, likovna, hor. Na ovakvim dodatnim vidovima rada učenici se oprobavaju u oblastima za koje znaju da su nadareni, ili pak otkrivaju svoj talenat za koji ranije nisu znali. Posmatrajući jedni druge oni se međusobno motivišu i isprobavaju svoje mogućnosti kada je reč o različitim aktivnostima, sreću se sa različitim zanimanjima i uče da razvijaju svoje talente. U poslednje vreme u Gimnaziji se neguje poseban interdisciplinarni vid nastave u kojima se vrši korelacija među predmetima i istražuje se određena tema na svim poljima. Praksa je pokazala da je ovakav vid nastave, koji podrazumeva rad na pragmatičnom znanju učenika, donosi dobre rezultate na takmičenjima republičkog i međunarodnog nivoa. Primer takvog rada sa talentovanim učenicima je rad na dramskoj, pozorišnoj ili lutkarskoj predstavi u kojima su objedinjene umetnosti: književnost, dramske umetnosti, primenjene, likovne umetnosti, fotografija, muzika, gluma, režija i informatika. Ovakva

interdisciplinarnost u radu veoma motiviše učenike da izraze i razviju svoju kreativnost i darovitost na mnogim poljima. Danas učenici imaju veća prava u odnosu na raniji period, zbog toga su opušteniji, a samim tim i inventivniji kada je rešavanje problema u pitanju. Lakše dolaze do kreativnih i stvaralačkih ideja i zato danas raste broj darovitih učenika. Za razliku od nekadašnjih učenika, današnji gimnazijalci su veoma slobodni u komunikaciji sa profesorima i drugim autoritetima u gradu, a za to je svakako zaslužen njihov status, jer današnja gimnazijska inteligencija ima za sobom izuzetne rezultate na republičkim i takmičenjima međunarodnog karaktera. Gimnazijalci su otvoreni za saradnju sa mnogim kulturnim ustanovama u gradu i šire: Gradska biblioteka, Gradski muzej, Kulturni centar, Narodno pozorište *Sterija*, Udruženje za razvoj nauke i umetnosti *Tačka susretanja*, sportski centar *Milenijum* i dr. Takođe se vršačka Gimnazija danas, isto kao i u prošlosti, može pohvaliti znatnim brojem imena bivših učenika koje su postigli veoma dobre rezultate na profesionalnom planu i postali velika imena kojim se ponosi grad Vršac i šire, Republika Srbija.

Nastava na rumunskom jeziku

Začeci gimnazijskog obrazovanja na rumunskom jeziku u Vršcu su vezani za rad Gramatikalne škole, nepotpune Gimnazije osnovane daleke 1790. godine, u kojoj se nastava odvijala na nemačkom, latinskom, srpskom i rumunskom jeziku. Podaci o nastavi na rumunskom jeziku u ovoj školi su prilično siromašni. U njoj je radio kao profesor poznati rumunski prosvetitelj Paul Jorgović (1764–1808), a pored njega, nastavu na rumunskom jeziku je izvodio i profesor Grigorije Lukačik (1764–1848). Gramatikalna škola je zatvorena 1819. godine, po nalogu prosvetnih vlasti, zato što opština više nije mogla da finansira njeno izdržavanje.

U sledećem periodu, osim časova veronauke, nije se odvijala nastava na rumunskom jeziku u okviru vršačkih srednjih škola u rangju Gimnazije. U periodu između dva svetska rata dolazi do značajnih promena, naročito imajući u vidu činjenicu da je Vršac ušao u sastav novoosnovane Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Godine 1920. osniva se vršačka Gimnazija, sa nastavom na srpskom jeziku. Rumunska manjina u jugoslovenskom Banatu je prvih godina postojanja nove države prolazila kroz ozbiljnu krizu kada je reč o obrazovanju, imajući u vidu odlazak velikog broja rumunskih prosvetnih radnika u matičnu zemlju. Nakon završene osnovne škole, đaci rumunske nacionalnosti bi upisali Gimnazije (ili neke druge srednje škole) sa nastavom na srpskom jeziku, ili bi odlazili na dalje školovanje u Rumuniju, odakle se većina tih đaka više nije vratila u zavičaj, nego je nastavila da živi u matičnoj državi.

Potpisivanjem Jugoslovensko-rumunske *Konvencije o uređenju manjinskih osnovnih škola u Banatu* stvaraju se uslovi za prevazilaženje nepovoljne situacije u osnovnom obrazovanju na rumunskom jeziku u našem delu Banata, ali se istovremeno pokreće i pitanje osnivanja odeljenja na rumunskom jeziku pri Učiteljskoj školi u Vršcu, odnosno odeljenja na srpskohrvatskom jeziku pri Učiteljskoj školi u Temišvaru. Na osnovu člana 8 ove Konvencije, „u cilju spremanja učenika koji se opredeljuju za temišvarsku Učiteljsku školu, odnosno

vršačku Učiteljsku školu, otvoriće se katedra fakultativne nastave srpsko-hrvatskog odnosno rumunskog jezika u 4 prva razreda gimnazija u Temišvaru i Vršcu⁵. Dakle, školska konvencija nije predviđala osnivanje gimnazijskih odeljenja na rumunskom jeziku u Vršcu, odnosno na srpskom jeziku u Temišvaru, već samo katedre za maternji jezik u tim školama. Međutim, školske komisije su se na kasnijim sastancima dogovorile da se ipak radi i na osnivanju nižih gimnazijskih odeljenja na maternjem jeziku učenika (Doban, 1973: 134–135), tako da je na osnovu jednog zapisnika jugoslovenske komisije, vlada dozvolila otvaranje rumunskog odeljenja, na bazi reciprociteta⁶. Tako su stvoreni uslovi da već sledeće školske 1934/1935. godine bude otvoren prvi razred sa nastavom na rumunskom jeziku u okviru vršačke Gimnazije. Prijemnom ispitu je pristupilo 50 učenika, od kojih je položilo njih 47, čime je otvoreno prvo odeljenje na rumunskom jeziku u Gimnaziji u Vršcu. Za prvog profesora rumunskog jezika postavljen je dr Vladimir Margan iz Vršca, poznati politički i javni radnik, pisac i prevodilac. Rezultati nisu izostali, a razred je ponovilo svega 4 učenika, što predstavlja uspeh imajući u vidu pomenute probleme.

Broj đaka gimnazijalaca je u sledećih nekoliko godina bio u porastu, tako da konstatujemo da u periodu 1934–1941. nastavu na rumunskom jeziku u Gimnaziji pohađa ukupno 334 učenika, od kojih je jedan deo nakon polaganja male mature upisao Učiteljsku školu na rumunskom jeziku, a drugi su nastavili školovanje u višim razredima Gimnazije, sa nastavom na srpskom jeziku.

Školske 1941/42. otvaraju se i viša odeljenja na rumunskom jeziku, tako da je u petom razredu upisano 13 učenika, a iz srpskih odeljenja Gimnazije u Vršcu, ali i drugih gimnazija u Banatu (Pančevo, Petrovgrad), premešteni su učenici rumunske nacionalnosti u novoosnovana odeljenja na rumunskom jeziku, što je omogućilo otvaranje šestog razreda sa 14 učenika, sedmog razreda sa 7 učenika i najzad osmog razreda, sa 14 učenika. Krajem te školske godine polaže veliku maturu prva generacija rumunskih gimnazijalaca.

Posle rata, nastao je problem usled nedostatka kvalifikovanih nastavnika, jer se većina profesora koji su bili državljani Rumunije vratila u matičnu zemlju (Ana Mikljan, George Mikljan, Jon Melinesku). Godine 1948, kada počinje sukob između Jugoslavije i zemalja Informbiroa, Gimnaziju napuštaju i poslednji profesori – rumunski državljani, tako da je obrazovno-vaspitni rad sada bio u potpunosti u rukama domaćih kadrova.

Od školske 1948/49. godine odeljenja na rumunskom jeziku se odvajaju u posebnu Rumunsku potpunu gimnaziju, koja će zadržati svoju administrativnu samostalnost sve do kraja školske 1955/56. godine, kada, usled uvođenja obaveznog osmogodišnjeg osnovnog školovanja, niža odeljenja Gimnazije (I–IV) prelaze u osnovnu školu (kao viša odeljenja osmoletke V–VIII), dok dotadašnja viša odeljenja Gimnazije (V–VIII) postaju u nastavku odeljenja od I do IV razreda Gimnazije, koja se pripajaju vršačkoj Gimnaziji, dok niža odeljenja prelaze u OŠ „Olga Petrov Radišić”. Prvi direktor Rumunske gimnazije je bio profesor Radu Flora, da bi od

⁵ „Konvencija o uređenju manjinskih osnovnih škola u Banatu”, u: Gligor Popi, *Rumuni u jugoslovenskom Banatu između dva rata*, Novi Sad, 1976, 155–156.

⁶ *Foaia poporului român*, br. 17, 1936, 1.

sledeće školske godine tu funkciju preuzeo Aleksandru Majogan (do školske 1953/54), pa Todor Milovan, sve do ukidanja Rumunske gimnazije 1956. godine. U prvoj školskoj godini postojanja Rumunske gimnazije bilo je upisano ukupno 318 učenika, od kojih je njih 279 položilo razred (Maran, 2009: 308–309).

Mnogobrojni znameniti kulturni radnici, književnici, umetnici i naučnici rumunske nacionalnosti kod nas bili su učenici vršačke Gimnazije. Među njima, pomenućemo nekoliko poznatih ličnosti, kao što su pesnici Petru Krdu, Jon Miloš i Joan Flora, prof. dr Koriolan Gilezan, matematičar, dr Pavel Petku, naučnik i pronalazač, prof. dr Trailo Spariosu, pedagog, George Šorđan, sudija Vrhovnog suda Srbije, prof. dr Milan Vanku, istoričar, mr. ph Jon Sekešan, farmaceut, prof. dr Lia Magdu, lingvистa, psiholog, Jon Srbovan, društveno-politički radnik i drugi.

Školske 1977/78. se u AP Vojvodini, ali i na teritoriji cele tadašnje Jugoslavije, sprovode reforme koje će bitno izmeniti školski sistem i uticati na suštinske promene u srednjem obrazovanju. Umesto dotadašnje Gimnazije, uvodi se takozvano *zajedničko srednje obrazovanje* (prvi i drugi razred srednje škole) i *srednje pozivno-usmereno obrazovanje* (treći i četvrti razred srednje škole). U Vršcu se umesto Gimnazije i ostalih srednjih škola osnivaju nove srednjoškolske ustanove, a među njima kao prvi stepen srednjoškolskog obrazovanja – ZSVO „Braća Stefanović“, kao ustanova opšteobrazovnog karaktera (takozvani „deveti“ i „deseti“ razred, iako se, u stvari, radilo o prva dva razreda srednje škole). U toj školi, koja se nalazila u zgradi stare Gimnazije, otvorena su rumunska odeljenja u prvom i drugom razredu, i to po dva ili tri paralelna odeljenja, u zavisnosti od broja učenika u svakoj generaciji. Na drugom stepenu srednjeg obrazovanja (treći i četvrti razred) otvoreno je rumunsko odeljenje pri Pedagoškoj akademiji „Živa Jovanović“, kao i deo odeljenja prevodilačkog smera u sastavu škole „Borislav Petrov Braća“, koja se nalazila u istoj zgradi sa Pedagoškom akademijom. Školske 1983/84. odeljenja trećeg i četvrtog razreda Pedagoške akademije, a među njima i rumunska odeljenja, prelaze u školu „Borislav Petrov Braća“, kao odeljenja „pedagoškog smera“.

Školskom reformom iz 1990. ponovo je ustanovljena Gimnazija, u kojoj su pored odeljenja društveno-jezičkog i prirodno-matematičkog smera na srpskom jeziku otvorena i odeljenja opšteg smera na rumunskom jeziku. U prvoj deceniji funkcionisanja ove ustanove, pored problema proisteklih iz opšteg stanja u društvu kao posledica raspada SFRJ, ekonomskih sankcija, totalitarnog režima i drugih nedaća koje su zadesile naše društvo, nastava na rumunskom jeziku se nalazila u ozbiljnoj krizi usled malog broja upisanih učenika u pojedinim razredima. Drugi problem je predstavljao nedostatak nastavnih kadrova na rumunskom jeziku za pojedine predmete, u kojima su đaci slušali predavanja na srpskom jeziku. U poslednjoj deceniji su ti problemi rešeni, kako broja učenika, tako i nastave na maternjem jeziku učenika.

Pažnja koja se u vršačkoj Gimnaziji posvećuje nastavi na rumunskom jeziku ogledava se, između ostalog, i u velikom broju projekata u kojima su partneri srednjoškolske ustanove iz Rumunije, među kojima su Koledž „Konstantin Dijakonović Loga“ iz Temišvara i Gimnazija „Trajan Lalesku“ iz Rešice. Dana 17. maja 1996. održana je u gimnaziji proslava šezdesetogodišnjice nastave na

rumunskom jeziku, uz prisustvo predstavnika državnih i opštinskih vlasti, kao i drugih gostiju iz naše zemlje i Rumunije.

Kada je reč o odeljenjima na rumunskom jeziku, moramo naglasiti da se tokom poslednje decenije prošlog i prve decenije ovog veka odvijala izuzetno živa kulturna aktivnost kroz delatnost kružoka „Tinerele condeie” (*Mlada pera*), pod mentorstvom profesora rumunskog jezika i književnosti Jona Berlovana. Pored nekoliko uspešnih učešća dramske sekcije na Pozoršnim danima Rumuna u Vojvodini, od posebnog je značaja rad folklorne sekcije, koja je kao predstavnik naše Gimnazije i *Mladih pera* učestvovala na nizu koncerata, festivala, smotri i drugih kulturnih manifestacija kod nas i u Rumuniji, postižući zapažene rezultate i veliki broj priznanja i nagrada. Pošto se radi pre svega o književnom kružoku, svakako da je aktivnost u oblasti književnog stvaralaštva i recitacije ono što je najupečatljivije u radu *Mladih pera*, pod mentorstvom profesora Berlovana. Veliki broj objavljenih originalnih književnih radova, prvenstveno poezije, nastavak su angažovanja profesora Berlovana na otkrivanju mladih književnih talenata – darovitih učenika, započete još na početku njegove karijere sedamdesetih godina prošlog veka. *Mlada pera* su, dakle, igrala presudnu ulogu ne samo kada je reč o nastavi na rumunskom jeziku u vršačkoj Gimnaziji i o drugim oblicima kulturnog stvaralaštva i vannastavnih aktivnosti u okviru ove obrazovne ustanove, nego i na nivou celokupne rumunske nacionalne manjine u Vojvodini i Republici Srbiji.

Znameniti gimnazijalci – od darovitih učenika do vrhunskih dometa u karijeri

U nastavku dajemo kratke biografije nekih od najznačajnijih đaka vršačke Gimnazije koji su svojevremeno bili prepoznati kao daroviti učenici i postali značajne ličnosti našeg društvenog života.

Kosmopolita koji je ostao povezan sa svojim korenima i koji je predstavio svoj narod svetu, ponos svih Vrščana, Pavle Paja Jovanović (1859–1957), čuveni srpski slikar realizma, rođen je u Vršcu u porodici fotografa Stevana Jovanovića. Pohađao je slikanje kod nastavnika Ludviga Vodeckog u Gimnaziji, a njegova ljubav prema umetnosti podstiče ga da upiše Bečku Akademiju likovnih umetnosti. Bio je zapažen još kao odličan student dobivši nagradu Akademije likovnih umetnosti i carsku stipendiju za sliku *Ranjeni crnogorac* na svojoj prvoj izložbi 1882. godine. Paja Jovanović slika žanrovske kompozicije iz života balkanskih naroda, koje radi za veliku Londonsku galeriju Frenč i ubrzo stiče veliki ugled u svetu i kod nas. Poznate su mu slike *Mačevanje*, *Kičenje neveste*, *Borba petlova*, ali i istorijske kompozicije *Seoba Srba* i *Proглаšenje Dušanovog zakonika*, čije reprodukcije poseduje gotovo svaka porodica u Vršcu. Poznati su mu i portreti Mihajla Pupina, kralja Aleksandra Karađorđevića i drugi. Vrščani su ponosni na sliku *Vršački triptihon*, *Autoportret sa slike*, ali i crkvene ikone Svetog Nikole i Svete Angeline. Veći broj Jovanovićevih radova i ličnih predmeta nalaze se u Muzeju grada Beograda i u Legatu Paje Jovanovića.

Feliks Mileker (Felix Milleker) (1858–1942), svestrana renesansna ličnost 19. i 20. veka na prostoru južnog Banata, osnivač Gradske biblioteke i Gradskog

muzeja u Vršcu, naučnik, publicista, bio je po zanimanju učitelj. Prvi kustos i muzeolog na ovim prostorima delovao je značajno na prikupljanju, istraživanju, zaštiti, prezentaciji i publikaciji kulturnog nasleđa, a svoj doprinos je dao i prirodnim i humanističkim naukama, kao i umetnosti. Sa mnogo entuzijazma je obavljao posao kustosa muzeja u Vršcu i osnovao sve dosadašnje zbirke, arheološku, istorijsku, numizmatičku, prirodnjačku, etnološku i umetničku. Takođe je bio i utemeljivač biblioteke i njegovom zaslugom je biblioteka obogaćena veoma vrednom literaturom sa početka 19. veka na nemačkom, mađarskom i srpskom jeziku. Milekerove publikacije odnose se na istoriju Banata, istoriju varoši Vršca, arheološka istraživanja praistorijskog perioda u južnom Banatu, geografska istraživanja vršačkih planina i druga.

Dragiša Brašovan (1887–1965) je rođen u istaknutoj vršačkoj porodici u Vršcu, gde završava osnovnu školu i Realnu gimnaziju, a studije arhitekture nastavlja u Budimpešti. Tamo nastaju njegovi prvi radovi kao što je projektovanje i uređenje pozorišta. Po završetku Prvog svetskog rata radio je kraće vreme u Zrenjaninu, a zatim u Vršcu, da bi kasnije osnovao u Beogradu atelje „Arhitekt” iz kojeg izlazi veliki broj projekata stambenih i javnih zgrada. Bio je veoma cenjen u umetničkim krugovima Beograda. Jedno vreme Brašovan je bio predsednik Udruženja likovnih umetnika Srbije i predsednik Arhitektonskog društva „Oblik”. Po oslobođenju, Dragiša Brašovan radi u Ministarstvu saobraćaja, Pokrajnskom zavodu Srbije i u nekim građevinskim ustanovama. Čuvena su mu zdanja hotel Metropol u Beogradu, zgrada bivše Dunavske banovine i zgrada pošte u Novom Sadu, zatim naselja u Jagodini i Šapcu i niz brojnih javnih i stambenih zgrada. Za svoj rad Brašovan je nagrađen velikim međunarodnim priznanjima na sajmovima arhitekture. Bio je aktivan i kao pedagog i kao član Saveta Tehničkog fakulteta i Saveta Narodnog pozorišta u Beogradu. Spomenik Steriji, rad Riste Stijevića u Gradskom parku, poklonio je svom rodnom Vršcu, za koji je imao brojne arhitektonske planove, od kojih je, nažalost, realizovao samo zgradu Poljoprivredne škole.

Bora Kostić (1887–1963) je bio znameniti vrščanin i svetski šahista. Vazio je za nezvaničnog ambasadora šaha. Nakon Gimnazije odlazi u Budimpeštu na dalje školovanje, a potom u Beč, gde upoznaje vodeće šahovske velemajstore tog vremena u Evropi. Potom putuje u Argentinu, a onda i u Ameriku u kojoj podučava čuvenog operskog pevača Enrika Karuza i preko njega upoznaje najveće umetnike s početka 20. veka. Nakon Prvog svetskog rata vraća se iz Amerike kao američki velemajstor i kreće na put oko sveta, u Australiju, Novi Zeland, Indiju, Nepal, Tibet, Južnu Afriku, Mozambik, Keniju. Na tim putovanjima promovisao je kulturu i istoriju srpskog naroda. Za vreme Drugog svetskog rata boravio je u Vršcu, bio je omiljen među sugrađanima i svojim prijateljima. Čuveni šampion sveta u šahu, Lasker je rekao za Boru Kostića da „je imao svoj stil, a imati stil znači mnogo”. Poslednji turnir odigrao je u Cirihu 1962. godine.

Milan Jovanović (1863–1944), sin poznatog vršačkog fotografa Stevana Jovanovića, a brat čuvenog slikara Pavla Paje Jovanovića, bavio se fotografskim zanatom, takođe. Stanovao je u Beču sa svojim bratom Pajom, sa kojim putuje u Englesku, Nemačku, Francusku i Italiju, i stiče iskustva u radu. Na očev poziv se

vraća u Srbiju gde, uz očevu i Pajinu pomoć, otvara u Beogradu fotografski atelje na Pozorišnom trgu, a potom se premešta u novi atelje u ulici Kralja Milana, koji je do danas sačuvan i rekonstruisan kao uspomena na ovog umetnika. Milan je bio svestrano obrazovan, širokih interesovanja, dobitnik brojnih nagrada i priznanja. Među njegovim fotografijama ističu se portreti kralja Petra Karađorđevića, prestolonaslednika Aleksandra, kralja Aleksandra Obrenovića i kraljice Drage, pisca Janka Veselinovića, Laze Kostića, Branislava Nušića, Stevana Sremca, Bore Stankovića i drugih velikana naše istorije.

Rastko Rašajski (1912–1990) je rođen u Staroj Moldavi. Gimnaziju je u Vršcu završio 1930. godine. On je pripadao generaciji najznačajnijih vojvođanskih muzeologa i arheologa tokom druge polovine 20. veka. Bio je dugogodišnji upravnik Narodnog muzeja u Vršcu. On je uspeo da izgardi svojim ličnim i autoritetom svojih saradnika ugled Narodnog muzeja kao ustanove evropskog naučnog ranga, nastojao je da sistematizuje ogromno neprocenjivo blago i nasleđe sakupljano čitavo jedno stoleće. Bio je aktivan u Društvu Muzejskih radnika Vojvodine, u Arheološkom muzeju Vojvodine, Zajednici muzeja Vojvodine. Rastko Rašajski je nastavio istraživanje Milekera, gde je u južnom Banatu otkrio čitav niz arheoloških lokaliteta. Dobitnik je mnogobrojnih značajnih priznanja, među kojima su: Povelja Saveza arheoloških društava Jugoslavije, Povelja Saveza društava konzervatora Jugoslavije, Diploma Matice srpske, Nagrada oslobođenja grada Vršca. Bio je izuzetno skroman čovek, živio je mirnim povučenim životom, ali duhovit i posvećen svom poslu. Čak i kao penzionisani upravnik, dolazio je svakodnevno u svoj muzej. Rastko Rašajski je tragično stradao u saobraćajnoj nesreći.

Poznata glumica Rada Đuričin rođena je u Vršcu 1934. godine u svešteničkoj porodici. Osnovnu školu i Gimnaziju završila je u Vršcu, a kasnije upisuje književnost na Filozofskom fakultetu u Beogradu, a potom Pozorišnu akademiju, odsek gluma u klasi profesora Josipa Kulundžića. Glumom se profesionalno bavi od 1958. godine. Od 1959. godine Rada Đuričin je član Jugoslovenskog dramskog pozorišta u Beogradu. U svojoj izuzetno bogatoj glumačkoj karijeri, odigrala je mnoštvo uloga poznatih svetskih i domaćih autora što u pozorištu, što na filmu, televiziji i radiju. Nastupala je širom sveta i tako doprinosila širenju srpske kulture i ugledu zemlje. Ova istaknuta glumica nesebično je igrala ne samo na pozorišnim daskama; nastupala je u školama, studentskim domovima, fabrikama, crkvama, bolnicama. Najduže je tumačila ulogu gospođe Šanebiz u predstavi Žorža Fejdo *Buba u uhu*. Zapaženo angažovanje Rade Đuričin bilo je na otvaranju malih pozorišnih scena u Beogradu, kao što je Salon Ateljea 212, Salon Jugoslovenskog dramskog pozorišta, jer posebno neguje i voli monodramu i kamernu scenu.

Petru Krdu (1952–2011) bio je značajan pesnik, esejista, mislilac, koji je pisao na srpskom i rumunskom jeziku. Bavio se novinarstvom, prevodjenjem i likovnom umetnošću. Rođen je u banatskom mestu Barice, a nakon završene Gimnazije odlazi u Bukurešt na studije. Petru Krdu je zajedno sa Vaskom Popom

osnovao Književnu opštinu Vršac (KOV) kao izdavačku kuću⁷ poznatu širom granica Srbije. Na njegovu inicijativu KOV je objavio sabrana dela Jovana Sterije Popovića na srpskom jeziku, a Sterijino delo *Rodoljupci* na francuskom i engleskom jeziku. Najpoznatije Krduove knjige pesama su *Ljubičasto mastilo* i *Škola izgnanstva*, a poznata knjiga eseja mu je *Druga istorija bića*.

Literatura:

- Belča, D. (2005). *Vršac za sva vremena*. Vršac: Triton.
- Doban, T. (1973). *Dezvoltarea școlilor secundare în limba română în Banatul iugoslav*. U: *Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina*, I. Zrenjanin: Societatea de limba română din Voivodina.
- *Godišnji izveštaj o radu Državne gimnazije u Vršcu za školsku 1929–1930*, kao i svi izveštaji o radu od 1928. do 1940. godine.
- Korać, M. (2009). *Znameniti Vrščani*. Vršac: Stella.
- Кириловић, Д. (1929). *Српске основне школе у Војводини у 18 веку (1740–1780) Прилози*. Сремски Карловци: Српска манастирска штампарија.
- Maran, M. (2009). *Kulturne prilike kod Rumuna u Banatu 1945–1952*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”.
- Medaković, A. (2009). *U potrazi za istorijom znamenitih Vrščana*. Vršac: Gradski muzej.
- Mileker, F. (1996). *Milekerove sveske br. 2*. Vršac: Gradska biblioteka; Ugao.
- Mileker, F. (2005). *Povesnica slobodne kraljevske varoši Vršca*, sveska I, II. Pančevo: Istorijski arhiv.
- Petranović B. (1981). *Istorija Jugoslavije*. Beograd: Nolit.

Mirca Maran, PhD

Nevena Colakov, MA

Preschool teacher training college "Mihailo Palov", Vrsac

VRŠAC GRAMMAR SCHOOL AND GIFTED STUDENTS

Summary: The purpose of this paper is to follow the bare beginnings and development of Vršac Grammar School from its establishment to present day. We will be introduced into former pedagogical and educational school roles. Furthermore, it will be introduced to a reader who were the famous and well known people who were the students of this school. Those who used all their potential and gifts to leave a strong imprint in the history of this region. To name a few Jovan Sterija Popović, Vasko Popa, Paja Jovanović, Felice Mileker, Dragiša Brašovan, Petar Krdu. This is just a short list and there are many more of contemporary people who have shown that Vršac Grammar School is the place where gifted students are being recognized, guided and motivated to become successful and respectful citizens of society in this day and time. What is a current role of school and what are the methods implemented in the work with gifted students today? Vršac Grammar School is bilingual, curriculums are being conducted in both Serbian and Romanian languages. This is something of paramount importance for our multiculturalism, which happens to be one of the most important heritage of Banat civilization.

Key words: Vrsac Grammar School, school, gifted, multiculturalism.

⁷ Krdu je negovao savremeni pogled na izdavaštvo, poeziju i unapređenje domaće kulturne scene.